

OPERA

MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ
HUNGARIAN STATE OPERA

MVM
PIKOLÓPROGRAM

Kacsóh Pongrác

János vitéz

John the Valiant

Tartalom

Alkotók és szereposztás	4
Cselekmény	9
Rátonyi Róbert: Kacsóh Pongrác és a János vitéz	12
Székely György: <i>Példának okáért: a János vitéz</i>	13
Ahol a vágyaink lehetetlenből lehetéssé válnak – Rendezői gondolatok	18
Az ősváltozat	19
Részlet az új szövegkönyvből	22

Contents

<i>Cast and creative</i>	4
<i>Synopsis</i>	30
<i>Where impossible desires turn into possible – The director's thoughts</i>	31
<i>The original version</i>	34

Kacsóh Pongrác
János vitéz
John the Valiant

Daljáték három részben, magyar nyelven, magyar és angol felirattal

Singspiel in three parts, in Hungarian, with Hungarian and English surtitles

Szövegkönyv *Libretto* **PERCZEL ENIKŐ, SZABÓ MÁTÉ**

Eredeti szövegkönyv Petőfi Sándor költeménye nyomán *Original libretto based*

on the poem by Sándor Petőfi **HELTAI JENŐ, BAKONYI KÁROLY**

Átdolgozta *Adapted by* **IFJ. PALCSÓ SÁNDOR**

Zenei rekonstrukció *Music reconstructed by* **RÁCZ MÁRTON**

Rendező *Director* **SZABÓ MÁTÉ**

Díszlettervező *Set designer* **HORESNYI BALÁZS**

Jelmeztervező *Costume designer* **FÜZÉR ANNI**

Somogyi Győző rajzainak felhasználásával az animációt készítette

Animation based on Győző Somogyi's drawings by **HUSZÁR DÁNIEL, BERKES BÁLINT, CZEGLÉDI ZSOMBOR**

Grafikus *Graphic artist* **ILLÉS BALÁZS**

Koreográfus *Choreographer* **VÁRI BERTALAN**

Dramaturg **PERCZEL ENIKŐ**

Angol szöveg *English translation* **ARTHUR ROGER CRANE, VALKAI ANDREA, BENKŐ MINKA**

A Gyermekkar vezetője *Head of the Children's Chorus* **HAJZER NIKOLETT**

Karigazgató *Chorus director* **CSIKI GÁBOR**

Bemutató: 2023. március 10., Operaház

Premiere: 10 March 2023, Opera House

János vitéz *John the Valiant* **BONCSÉR GERGELY**

Iluska **BRINDÁS BOGLÁRKA**

Bagó **CSEH ÁNTAL**

A francia király *The French King* **HÁBETLER ANDRÁS / KISS ZOLTÁN**

Francia királykisasszony *The French Princess* **KAPI ZSUZSANNA**

Mostoha *Stepmother of Iluska* **WIEDEMANN BERNADETT**

Strázsamester *Sergeant* **NAJBAUER LÓRÁNT / HALÁSZ GERGELY** e. h. univ. stud.

Csószt *The field guard of the village* **GÁBOR GÉZA**

Bartolo **CSÉMY BALÁZS**

Közreműködnek a Magyar Táncművészeti Egyetem hallgatói,
a Magyar Állami Operaház Zenekara, Énekkara és Gyermekkara

*Featuring the students of the Hungarian Dance University,
the Hungarian State Opera Orchestra, Chorus and Children's Chorus*

Karmester *Conductor* **ERDÉLYI DÁNIEL**

Cselekmény

I. felvonás

Huszárok érkeznek a faluba, hogy legényeket toborozzanak. Kitért a háború, a törökök megtámadták Franciaországot, és a huszársereg csatába indul a francia király megsegítésére. Behozzák a háromszínű lobogót, hogy a lányok felpántlikázzák, de megjelenik Bagó, aki reménytelenül szerelmes Iluskába, a falu legszebb virágszálába, és elvezeti hozzá a huszárokat, hogy ő pántlikázza fel a magyar zászlót. Szegény kis árvát csak kínozza gonosz mostohája, egyetlen boldogsága a másik árva, a derék bojtárlegény, Kukoricza Jancsi szerelme. De a gonosz mostoha felbérel a csósz, hogy hajtsa tilosba Jancsi nyáját, és csődítse oda a falu népét. Jancsinak menekülnie kell. Búcsút vesz Iluskájától, beáll huszárnak, és megy világot látni. De megígéri Iluskának, hogy sohasem felejtí el, és száz halálból is visszajön érte.

II. felvonás

A francia királyi udvarban nagy az izgalom, Bartolo, az udvarmester távcsővel figyeli a csata állását, és közvetíti a királylánynak. Ekkor megérkezik huszárai élén Kukoricza Jancsi, és elkergeti a törököket. A király hősiességéért elnevezi János vitéznek, hálából pedig felajánlja neki fele országát és leánya kezét.

Furulyaszó hallatszik, Bagó érkezik szomorú hírral: Iluskát halálra kínozták a gonosz mostohája. Emlékező egy rózsaszálát hozott Iluska sírjáról. Jancsi megtört szívvel búcsút vesz a francia királyi udvartól, és Bagóval útnak indul, hogy a halálban felkeressék Iluskát.

III. felvonás

Jancsi és Bagó vándorútkon elérkeznek az Élet tavához, ahol különös szárnysuhogást hallanak. A gonosz mostoha rút boszorkány alakjában megpróbálja elcsalni őket a tó mellől, de Bagó felismeri, és Jancsi az Élet tavába dobja az Iluska sírján nőtt rózsaszálát. A többi virágok, rózsák fakadnak, és előtűnik Tündérország, benne a tündérr királynő: Iluska. A két szerelmes boldogan öleli meg egymást, Bagó búcsút vesz tőlük és elkéri Jancsi furulyáját. Iluska rábíri szerelmesét, hogy maradjon vele örökre Tündérországban. Jancsi beleegyezik, megkezdődik a tündérvatás, de Jancsit hazahúzza a szíve, hallja felcsendülni a furulyaszót, a faluba vágyik, haza, szép Magyarországra. Iluska Jancsija után szalad, és egymást átölelve, örök szerelemben egyesülve érkeznek haza.

Najbauer Lóránt, Brindás Boglárka, Cseh Antal és az OPERA Énekkara / OPERA Chorus

Rátonyi Róbert: Kacsóh Pongrác és a János vitéz

Részlet

Kacsóh Pongrác nagy örömmel fogadta Beöthy¹ felkérését. Mikor a zene elkészült, felkeresték Bakonyival Heltai Jenőt, aki a versek megírására volt kiszemelve. [...] Mikor végre a versek elkészültek, elkezdődtek a próbák, nem minden izgalom nélkül. Még a próbák megkezdése előtt valahogy Fedák Sári kezébe került Bakonyi² szövegkönyve, és nagyon megtetszett neki János vitéz szerepe. El is határozta nyomban, hogy elkéri Beöthytől, de heves ellenállásba ütközött nála.

– Ez nem nőnek való szerep! Ha meglátnak gatyában, mindenki ki fog ábrándulni belőled! [...] Neked a királykisasszony szerepét szántam.

Fedák ebbe nem nyugodott bele, és addig-addig kunyerált Beöthynél, míg az megadta magát.

– No, jó, levettél a lábamról. Akkor holnap összehozlak Kacsóh Pongráccal, aki a zenét írta a darabhoz.

– Ezt a nevet én sohasem hallottam. Nekem ismeretlen zeneszerző nem kell. Írasd meg a zenét Huszkával!

– Ne bolondozz! A János vitéz zenéje már készen van. Vagy ezzel énekelj el, vagy sehogy. Holnap találkozunk Kacsóh lakásán, ott lesz Bakonyi is...

A hatalmas bajuszt viselő Kacsóh az izgalomtól és idegességtől hófehér arccal fogadta vendégeit. Fedák valami köszönésfélét mormogott feléje, aztán csak ennyit mondott:

– No, üljön a zongorához.

Kacsóh ujjai végigfutottak a billentyűkön, aztán rekedtes hangján énekelni kezdett: „Az én nevem, az én nevem... Kukoricza, Kukoricza János.” Egymás után játszotta az operett legszebb dalait. Mikor a fináléra került a sor, és felcsendült a „megálmodtam réges-régen, te leszel az üdvösségem, Fedák már a széken előrehajolva, tágra nyílt szemmel figyelt. Aztán felállt, átölelte a valósággal reszkető Kacsóh Pongrácot, és csak ennyit mondott:

– Köszönöm.

¹ Beöthy László színházigazgató, aki 1903-ban megalapította a Király Színházat.

² Bakonyi Károly írta színpadra Petőfi Sándor *János vitézét*.

[...]

1904. november 18-án a Király Színházban olyan történt, amire a nagydemű tátott szájjal reagált. Akkor volt ugyanis Kacsóh Pongrác daljátékának, a *János vitéz*nek a bemutatója, a főszerepben pedig Fedák Sári villogott. A közönség nem hitt a szemének, amikor a művésznő bevonult a színpadra mint János vitéz, bő gatyában és karikás ostonnal a kezében. A fellépés nemcsak a közönség számára, de a művésznőnek is emlékezetes maradt: „Amikor először próbáltunk jelmezzel, zenekarral, Rákosi Szidi néni lejött a próbára. Akkor elénekeltem az »Egy rózsaszál szebben beszél«-t, s már eldőlt a darab sorsa. Mindenki sírt a nézőtéren, én is velük. Beöthy, a rendező feljött a színpadra és ezt mondta: ez a darab százszor fog menni! Szidi mama rádúplázott: kétszázszor. Mindketten tévedtek. Csak én játszottam eddig 574-szer!”³

Székely György: Példának okáért: a János vitéz

Részlet

A *János vitéz* színpadra alkalmazása meglehetősen nehéz feladatnak ígérkezett, hiszen a verses népmese, ahogyan monográfiájában Horváth János határozta meg Petőfi művét, nagyon sok olyan elemet tartalmazott, amelyek alkalmazhatatlanok voltak a színpadra. Például az eredeti mese folyamán sűrűsödő vad és erőszakos, később pedig fantasztikus epizódok.

Végül két cselekmény-motívum maradt meg: Iluska és Jancsi szerelmének kezdeti és a halált legyőző csoda árán végül elért boldogsága; illetve a törökverő-franciamentő hadi kaland. Előbbi szolgáltatta az első és a harmadik, utóbbi a második felvonás anyagát. A szerelmesek elszakítását a gonosz Mostoha és a Csósz összeesküvése idézi elő. Ez azért is érdekes, mert mintegy felmenti Jancsit a gondatlanság bűne alól. A nyáj szétszéledése ugyanis Petőfinél

³ Rátonyi Róbert, *Operett I.*, Zeneműkiadó, Bp., 1984. 145-148.

egyértelműen Jancsi saját, tragikus mulasztásának következménye. Bakonyi viszont kikerülte ezt a kárhözható fordulatot. Hőse ily módon még eszményibb lett. Az eredeti szövegben olvasható szélsőséges kalandokról a librettó szerint Bagó, a trombitás, Jancsi bujdosásának alkalmi társa számol be egy-egy mondatban. Ez az alak egyébként teljes egészében Bakonyi dramatikusi leleménye, és rendkívül hasznosnak bizonyul. Ambivalens érzelmi társ, hiszen ő is szerelmes – bár tudja, hogy reménytelenül – Iluskába. Ittassága miatt elzavarják a csapatától, tehát szabadon mozoghat a játék cselekménye során, hol el-, hol feltűnik. Elsősorban zenei szempontból fontos egy másik új szereplő, a Strázsamester, hiszen az első felvonásban ő ad megfelelő súlyt és hangot a huszárok csapatának.

A francia királyi udvarban történő eseményeket Bakonyi librettója mintegy megfordította. Petőfi meséjében az uralkodó már sokszorosan csatát veszített, „bujdosó király”, akinek a lánya a törökök fogságában van. Újra harcba indulna, de Jancsi lebeszéli róla:

Nem, kegyelmes király! csak maradj te hátra,
A te karjaid már gyöngék a csatára;
Tudom, meghagyta az idő bátorságod,
De mi haszna? hogyha erőd vele szállott.

Bízd az isten után mireánk ügyedet;
Fogadást teszünk, hogy mire a nap lemegy:
Országodból tovaűzzük ellenséged,
S elfoglalhatd újra a királyi széket.

A daljáték ezzel ellentétben offenbach-i paródiát visz a színpadra. A király a csata során egy dombon pipázik, majd palotájába visszatérve két kupléban is elpanaszolja szánandó helyzetét. Tüzesvérű lánya viszont szívesen vállalná a harcot, ha nem volna...

... gyenge lányka,
Akit a szellőtől is óvnak...
Be jó is volna,
Oh, hatalmas ég,
Ha lány helyett legény lehetnék!

Bakonyinál a rózsaszál sorsa is másként alakul, mint Petőfinél. Az eredetiben Jancsi látogatja meg kedvese sírját, és szakít róla egy rózsaszálat. A színpadi változatban Bagó

érkezik a szomorú hírral és a rózsával a francia udvarba. Ezzel egyszersmind megerősítve János vitéz elhatározását, hogy nem fogadja el a francia királykisasszony felajánlott kezét. Hosszú útra indul. A felvonás kezdő hangulata a visszájára fordul, a paródiát komor hangulat váltja fel. János vitézt és Bagót a francia udvar szomorú hangvételű kórusa búcsúztatja. A daljáték harmadik felvonásának librettója mintegy „továbbírta” Petőfi meséjét, amelyben eredetileg a

... tündérmuzsika gyönyörű körében
S kedves Iluskája szerető ölében
Mai napig János vitéz ökegyelme
Szép Tündérországnak boldog fejedelme.

[...] Ezzel ellentétben Bakonyiéék úgy döntöttek, hogy a távozó Bagó furulyaszavának vonzására Jancsi hazaindul, majd, némi tétovázás után Iluska is követi. Lehull róla a tündérruha. A színpad „nyílt változása” után a végre egymásra lelt fiatalok megérkeznek a rég elhagyott faluba, új otthonukba.

[...] A *János vitéz* esetében szóba sem jöhetett az operettben ekkor már régen konvencionálissá vált primadonna/bonviván, szubrett/táncoskomikus kettősöket, az úgynevezett „négyesfogatot” felhasználni. Hogyan is lehetett volna, amikor ezúttal a két ifjú szerelmes csak a darab elején találkozik, egyikük (a színpadon kívül) meghal, hogy majd csodálatos „feltámadása” után a darab utolsó jeleneteiben találkozzék csak újra a párjával. „Primadonna”-jellegű szerep ezúttal csak a francia királykisasszony alakja, akit zeneileg bravúráriák jellemeznek. A szubrett/táncoskomikus kettősnek pedig semmilyen hely sem juthat ebben a cselekményben. Még egy döntő különbség, amely élesen elhatárolja bármilyen kor operettjétől: a játék egyetlen főszereplője sem táncos! Nincsenek hosszúlábú angol „girl-csapatok” sem. Csak a francia udvar menüettes kezdőjelenete és a harmadik felvonás tündérvilága nyújt lehetőséget némi ártalmatlan-légies balett beiktatására. Mód nyílt viszont az első két felvonásban verbunkoszerű zenei hangvételre a huszárok jeleneteihez kötődve, ezúttal azonban toborzás és toborzó-tánc nélkül. Petőfi meséje újfajta dramaturgiát és vele együtt újfajta „zenei tükröt” követelt meg.

A *János vitéz*ben meglepően sok a négyes- és ötfős együttes, köztük az első és harmadik felvonás végi hatalmas Finálék. Tehát egy nagyívű, motivikus szerkezetű kompozícióval van dolgunk. Az első előadások tapasztalata alapján 1905 augusztusában Kacsóh a legvonzóbb-legnépszerűbb motívumokból Nyitányt állított össze. [...] Kétségtelen, hogy a bemutató közönsége következetesen igényes zeneszerzői invencióval ismerkedhetett meg.

A *János vitéz* zenei megfogalmazása hangulatilag és minőségileg is újdonságot hozott a hazai zenésjátékok világába. Első és nagyon sokáig egyetlen volt a maga nemében, és jóval később csak Kodály Zoltán *Háry Jánosa* követte ezen az úton. Nagyon valószínű, hogy a bemutató sikerét mindenekelőtt ez a szokatlanul friss, magyar hangulatú zenei hangvétel biztosította.

A hosszantartó siker okait kutatva tehát figyelembe kell venni azt is, hogy az előadás teljes időtartamának mintegy kétharmada zenében realizálódik. Éppen ezért hiányosnak, sőt hibásnak kell minősíteni minden olyan hatáselemzést, amely a *János vitéz* társadalmi kisugárzását úgy tárgyalja, hogy egyáltalában nem vesz tudomást ennek a műnek döntő alkotó eleméről: muzsikájáról. Túlságosan elnagyolt, sőt bizonyos mértékig félrevezető az a felosztás, amely sommásan „a népies műdal, a verbunkos, az operett és a kuplé” rétegét sorolja föl a darab zenei anyagának négy fő típusaként. Még a legvilágosabb a kuplé helyzete ebben az összefüggésben, hiszen a Francia királynak a második felvonásban megszólaltatott két dala egyértelműen ebbe a kategóriába sorolható. A szó szoros értelmében vett verbunkos, azaz „toborzó” nincsen benne. [...]

Első hallásra „operettes”-nek lehetne minősíteni minden olyan dallamot, amely háromnegyedes ütemben fogalmazódott meg. Közelebről megvizsgálva azonban kiderül, hogy ez a ritmusképlet mindenekelőtt a „női princípium”, a szerelem motívumának felbukkanásakor válik a kifejezés eszközévé. Olyankor is kétnegyedes vagy négynegyedes ütemmel váltogatva, a színpadi hangulat zenei tükrözéseként. Másik funkciója az „idegen” környezet jellemzése. A francia királyi udvar első muzsikája menüett. A Francia királylányoknak több megszólalása háromnegyedes dallamban hangzik el, bár itt is páros ritmussal kombinálva, amikor is hősiesség sorsot kíván magának. Nyilván nem véletlen az sem, hogy egy másik „idegen világ”, a tündérlét zenei-hangulati kerete a háromnegyedes ütemű zenei ábrázolás. Ettől azonban aligha válik „operetté” a darab, vagy veszítené el daljáték-jellegzetességét. A legfontosabb tény azonban, hogy a darabban egyáltalában nincsen „népies műdal”. Minden „dala”, szóló éneke a játék cselekményéhez közvetlenül kapcsolódó, a szereplők adott hangulatát-állapotát kifejező dramatikus helyzetdal! Nem véletlen, hogy egyikükből sem lett a cigányzenekarok által játszott, s ezen a módon népszerűvé vált „magyar nóta”. Heltai Jenő szövegei, Kacsóh zenei megfogalmazásai más forrásokból és más céllal készültek.

Maga Kacsóh egy későbbi tanulmányában így jellemezte az elért eredményt: „végre legújabbán sikerrel kísértették meg a magyar zenének nagyobb méretű, egész felvonásokat betöltő alkalmazását, így Szabados Béla *Szép Ilonkájában* és e könyv írója *János vitézében* és a *Rákócziában*.“⁴

⁴ Székely György: *Példának okáért: a János vitéz*. In: Uő., *Mozaikok*, Színháztudományi szemle 39. OSZM, Budapest, 2009.

Ahol a vágyaink lehetetlenből lehetőségessé válnak

Rendezői gondolatok

A *János vitéz* a legmélyebb értelemben vett hazajutás képtelenségéről, majd annak csodálatos megvalósulásáról szól. Arról, hogy kik is vagyunk valójában. Arról, hogy egy magyar vitéz, aki egészen odáig jut, hogy ő lesz a francia király, a valóságban a falujából előzőtt árva legény, aki szerelméért akár a sötétség birodalmába is elmerészkedik.

Milyen otthon az, ahol nem lehetünk azzal, akit szeretünk? Milyen ott élni, ahol sem az emberek, sem a hely nem az, amit keresünk? Vagy amikor az együttélés környezete barátságos, mégis idegen? Amikor az együttléte mégsem okoz teljességet, és a hiány csak akkor szűnik meg, amikor végre visszajutunk oda, ahonnan elűztünk. Legemebber küzdelmünk, hogy önmagunktól elidegeníthetetlen vágyaink megvalósulása lehetetlenből lehetőségessé váljon. Erről a fájdalmas bonyolultságról szól, zeng rendkívüli kedvességgel és humorral a *János vitéz*. A szeretettel teli, önazonos társasléte adta teljesség iránti végtelen sóvárgásról és annak eléréséről.

Mely teljesség hiányában a létezés bárhol és bárkivel értelmetlen és élhetetlen.

Szabó Máté

Az ősváltozat

Habár a *János vitéz* 1931-es operaházi premierje óta több mint 700 alkalommal csendült fel az Ybl palotában és az Erkel Színházban, a 2023-as produkció igazi zenei kuriózumot kínál azoknak is, akik jól ismerik a művet. Az 1904-es Király színházi ősbemutató eredeti hangszerezése – a zeneszerző Vincze Zsigmond, a színház és a bemutató karmesterének munkája – ugyanis még sohasem hangzott fel a dalszínházban. Az operaházi bemutatóhoz anno az elsősorban operettszerzőként számontartott Buttykay Ákos hangszerezte át a daljátékot. 1949-ben az Operaház az akkori Városi (a mai Erkel) Színház számára készített felújítása a színházterem mérete és akusztikája miatt újabb hangszerezést követelt meg, így ott Kenessey Jenő karmester–zeneszerző új változata csendült fel, amit közel négy évtizeden át hallhatott a közönség. 1987-ben Dénes István karmester készített új zenekari partitúrát, az elmúlt két évtizedben látható előadásban pedig ismét a Kenessey-féle átdolgozás szolt.

Az OPERA legújabb produkciójához Rácz Márton karmester – aki a Magyar Művészeti Akadémia Művészeti Ösztöndíjprogramjának részeként már három olyan korszakos mű közreadását készítette el, mint a *Mágnás Miska*, a *Lili bárónő* és a *Zsuzsi kisasszony* – az intézmény felkérésére az eredeti kéziratok alapján rekonstruálta az 1904-es ősbemutató hangszerezését. Kacsóh kéziratos zongorakivonatai és az első előadások zenekari szólamanyaga másfél évtizeddel ezelőtt került a tapasztalt *János vitéz*-dirigens birtokába. Több – nem pótolhatatlan – hiány volt a szólamottákban, amelyet a fennmaradt későbbi szólamanyagok és az 1904-ben nyomtatásban megjelent zongorakivonat hangszerezésre vonatkozó utalásainak összevetésével szinte maximális mértékben sikerült helyreállítani a hárfaszólam kivétel, melyet a források alapján Rácz Márton maga dolgozott ki.

Részletek a *János vitéz* szövegekönyvéből

Perczel Enikő és Szabó Máté átdolgozása

II. felvonás, 4. jelenet

KIRÁLYKISASSZONY

(lelkesedve)

Micsoda férfi! Az arca lágy és finom, a szíve rettenthetetlen, mint egy istenségé! Győzni fog!

A Királyt kivéve mindenki feszülten követi a kint zajló csatát.

KIRÁLY

Végre egy kis nyugalom! Na, mindenki itt hagyott. Önmagában egy király nem király. Kin uralkodik? Legfeljebb magán... Magán... Magányos sors egy király sorsa.

(fáradtan lerogy a trónjára)

Kérek egy kis süteményt! *(senki nem foglalkozik vele)*

KIRÁLYKISASSZONY

(kifelé figyelve)

Ott fordulnak be az erdő alatt!

KIRÁLY

Hahó!

BARTOLO

Psz! Most indul a roham!

KIRÁLYKISASSZONY

Csak úgy reng alattuk a föld!

KIRÁLY

Bartolo, süteményt! Fárasztó dolog az uralkodás.

(Bartolo fel sem néz a távcsőből)

BARTOLO

Felség! A török basa! Egyenest Monsieur Kükürüsz felé rohan!

KIRÁLYKISASSZONY

Most eltűntek a fák között! Nem látom őket, hová tűntek!

KIRÁLY

Jaj, de unom magam! Hé, parancsnok, kincstárnok, pohárnok, dalnok, tábornok, írnok, tollnok, zsarnok... ja, az én vagyok. De ha én vagyok, akkor mi lesz már? A kutya se törődik velem? Hahó!

MIND

Psssszt!

KIRÁLY

(felugrik)

Lepisszeg a saját országom? Ezt kikérem magamnak! Ez felségsértés!

BARTOLO

Ne kiabáljon úgy!

KIRÁLY

MI? Ezt nekem mondta? Egy királynak?

BARTOLO

Hát, nem hiszem el. Nem hallok semmit. *(Villámló tekintettel a királyra pillant.)*

KIRÁLY

Hah! Nekem... ilyet... ilyen hangon?! Ez szíven ütött... És még mondja valaki, hogy mulatságos dolog királynak lenni...

III. felvonás, 1. jelenet

[...]

BAGÓ

Te is hallod, Jancsi?

JANCSI

Micsodát?

BAGÓ

Ezt a szárnyuhogást...

JANCSI

A csillagok azok, Bagó. Potyognak az égről lefelé.

BAGÓ

(keresztet vet)

Azt mondják: „Ahányszor az égről egy csillag leszalad,
a földön egy ember élete megszakad.”

JANCSI

Te gonosz mostoha, ezer szerencséd, hogy nem tudom, melyik
a te csillagod! Úgy hajtanám le – csak úgy csattanna!

BAGÓ

Ha ez a sötétség országa, a holtak birodalma sem lehet már messze...
Mondd csak, Jancsi: mi lesz, ha odaérünk?

JANCSI

Megkeressük az Élet tavát, visszakerjünk tőle lluskát.

BAGÓ

És mi lesz akkor? Ha lluskát visszkapod?

JANCSI

Hogy mi? *(elgondolkodik)* Megölelem, megcsókolom, tőle többé sose válok.

BAGÓ

(szemérmesen, búsan) Milyen érzés az? Milyen érzés, mikor az embert vizsontszeretik?

JANCSI

(elgondolkodik) Olyan... Olyan, mint a szelíd tavaszi eső a rónán. Vagy mint a lemenő nap
sugara a patakparton. Mint az átölelő, meleg dunyha. Olyan az, mintha az ember hazatalálna.

Bagó elfordul.

Synopsis

Act I

Hussars arrive in the village to recruit lads. A war has broken out, the Turks attacked France, and the legion of hussars are going into battle to aid the King of France. The tricolour flag is brought in for the girls to adorn it with ribbons. Bagó appears, who is hopelessly in love with Iluska, the most beautiful maiden in the village, and leads the hussars to her to adorn the Hungarian flag. The poor orphaned girl is tortured by her evil stepmother, her only happiness is the love of another orphan, the handsome shepherd boy, Johnny Corn. However, the evil stepmother hires the hayward to drive Johnny's flock out of bounds and call for the people of the village. Johnny must escape. He says goodbye to his Iluska, enlists as a hussar, and goes to see the world. Still, he promises Iluska he will never forget her and will come back for her from a hundred deaths.

Act II

The French royal court is filled with excitement while Bartolo, master of the court, monitors the battle situation through his spy-glass and relays it to the princess. Leading his hussars, Johnny Corn arrives and drives the Turks away. The king names him John the Valiant for his heroism and offers him half his kingdom and his daughter's hand in gratitude. The sound of a flute is heard, Bagó arrives with the sad news: Iluska was tortured to death by her evil stepmother. He has brought a rose from Iluska's grave as a memento. With a broken heart, Johnny says goodbye to the French court and sets off with Bago to visit Iluska in death.

Act III

The wanderings of Johnny and Bagó lead them to the Lake of Life, where they hear a strange rustling of wings. The evil stepmother tries to lure them away from the lake in the form of an ugly witch, but Bagó recognizes her, and Johnny throws the rose torn from Iluska's grave into the Lake of Life. Flowers and roses emerge from the lake, and Fairyland appears with the fairy queen: Iluska. The two lovers happily embrace each other, Bagó bids them farewell and asks for Johnny's flute. Iluska persuades her loved one to stay with her in Fairyland forever. Johnny agrees, the ceremony begins, but Johnny's heart desires for his homeland. He hears the sound of the flute, he longs to go to the village again, home to beautiful Hungary. Iluska runs after Johnny, and they arrive home embracing each other, united in eternal love.

Where impossible desires turn into possible

The director's thoughts

John the Valiant is about the impossibility of getting home in the deepest sense, and then about its wonderful realization. About who we really are. About the fact that a Hungarian hussar who goes all the way to becoming the king of France is in fact an orphan boy driven from his village, who even ventures into the realm of darkness for his love.

What kind of home is it where we cannot be together with the one we love? What is it like to live in a place where neither the people nor the place are what we are looking for? Or when the environment of coexistence is friendly, yet alien? When being together does not bring completeness, and the lack of it ends only when we finally get back to where we were driven away from. Our most human struggle is to make the realization of our inalienable desires from impossible to possible. *John the Valiant* is about this painful complexity, resounding with extraordinary kindness and humour. About the endless longing for love-filled, self-identified social life and its achievement.

In the absence of this completeness, existence anywhere and with anyone is meaningless and unliveable.

Máté Szabó

The original version

Although *John the Valiant* has been performed more than 700 times at the Ybl Palace and the Erkel Theatre since its Opera House premiere in 1931, the 2023 production offers a real musical treat even to those who know the work well. The original orchestration, the work of composer Zsigmond Vincze, conductor of the 1904 world premiere at the Royal Theatre, had never been performed at the Hungarian State Opera. For the premiere at the Opera House, Ákos Buttykay, primarily known as a composer of operettas, made new arrangements for the Singspiel. In 1949, the Hungarian State Opera staged a new production for the City (today's Erkel) Theatre, and due to the size and acoustics of the venue, conductor/composer Jenő Kenessey was commissioned with making a new orchestration. His version of the music was performed for nearly four decades. In 1987, conductor István Dénes created a new orchestral score, then the production returned to Kenessey's version in the last two decades.

For the OPERA's new production, conductor Márton Rác – who, as part of the Art Scholarship program of the Hungarian Academy of Arts, has already published three epochal works such as *Mike the Magnate*, *Baroness Lili*, and *Miss Springtime* – has reconstructed the 1904 orchestration of *John the Valiant* based on original manuscripts at the request of the institution. Kacsóh's manuscript piano score and the orchestral parts of the first performances came into the possession of the conductor expert in the piece fifteen years ago. It included several – but not irreparable – gaps in the scores for the orchestral parts. They have been restored almost completely by comparing the existing scores published later and the references to the orchestration in the piano score from 1904, with the exception of the harp part, which was developed by Márton Rác himself based on the sources.

Hábetler András

Felelős kiadó *Responsible publisher:* **Dr. Ókovács Szilveszter,**
a Magyar Állami Operaház főigazgatója *General Director of the Hungarian State Opera*
A műsorfüzetet szerkesztette *The programme was edited by* **Mátrai Diána Eszter**
Angol fordítás *English translation by* **Jávorszky György**
Fotók *Photos:* **Nagy Attila**
Képszerkesztő *Photo editor:* **Iványi Jozefa**
Megjelent **2023-ban** *First published in* **2023**
Frissített kiadás: **2025** *Revised edition:* **2025**

STRATÉGIAI PARTNEREK
STRATEGIC PARTNERS

ARANY FOKOZATÚ TÁMOGATÓK
GOLD LEVEL SPONSORS

BOSCH

rexroth
A Bosch Company

DR. FEITH ZOLTÁN

